GHEORGHE GLODEANU
Technical University of Cluj-Napoca, Baia Mare Northern University Center

ADRIAN MANIU AND THE CHALLENGES OF THE FANTASTIC

Abstract: Adrian Maniu (1891-1968) has been famous in the history of Romanian literature especially through his activity as a poet . Although, the poet from "the Thought" is the author of some certain value fantastic prose, placed in Allan Edgar Poe's decline. In this regard, the volumes ***From the poison glass*** *(1919) and* ***The lord who made gold*** *(1930) are proved to be eloquent. The narration entitled* ***A wild spring*** *shows the motive of the cursed place,* ***Death murderer*** *and* ***Water wizard*** *relies on black magic, while* ***The cupbearer and the black boil*** *insists on sensational. The poet has been felt in these narrations that, as a rule, take the appearance of some short poems in prose. The narrative entitled* ***The lord who made gold*** *is considered to be the most famous that shows the attempt of transposing gothic into the autochthonous realm.*

Keywords: fantastic, alchemy, gold, mystery, gothic.

Adrian Maniu (1891-1968) a rămas cunoscut în istoria literaturii române îndeosebi prin activitatea lui de poet. Dintre volumele sale de versuri putem aminti: ***Figurile de ceară*** (1912), ***Salomeea*** (1915), ***Lângă pământ*** (1924), ***Drumul spre stele*** (1930), ***Cartea Țării*** (1934), ***Cântece de dragoste și moarte*** (1935) etc. Cu toate acestea, poetul de la „Gândirea" este și autorul câtorva proze fantastice de certă valoare. Sergiu Pavel Dan îl plasează în descendența lui Edgar Allan Poe și îi include scrierile în categoria ***Fantasticului „voinței de mister"***. Sub acest aspect, volumele ***Din paharul cu otravă*** (1919) și ***Jupânul care făcea aur*** (1930) se dovedesc elocvente. Narațiunea intitulată ***Primăvara sălbatecă*** prezintă motivul locului blestemat, ***Ucigașul morții*** și ***Vrăjitorul apelor*** mizează pe coordonatele magiei negre, în timp ce ***Paharnicul și buba neagră*** insistă pe senazațional. Poetul se face resimțit în aceste narațiuni care, de regulă, preiau înfățișarea unor scurte poeme în proză. Mai cunoscută rămâne relatarea intitulată ***Întâmplarea cu jupânul care făcea aur***, tentativă de transpunere – după cum precizează Sergiu Pavel Dan – a goticului pe tărâm autohton. Narațiunea ne introduce într-o istorie zbuciumată, într-un Ev Mediu românesc dominat de războaie, de luptele pentru domnie și de relațiile cu Poarta otomană. În centrul evenimentelor se găsește un voievod fără o identitate precisă. De aici posibilele trimiteri la ***Pajerele*** lui Mateiu Caragiale, dar și la ***Princepele*** lui Eugen Barbu. Din cauza războaielor, a haraciului plătit turcilor, a exceselor climaterice și a lăcustelor, domnitorul se găsește într-o situație delicată. Ieșirea din impas pare să fie garantată de către un străin care promite să facă aur. Personajul – al cărui nume este trecut sub tăcere – seamănă cu messer Ottaviano, sfetnicul de taină al principelui din romanul lui Eugen Barbu și face parte din categoria alchimiștilor. În ciuda pretinselor sale puteri oculte, portretul jupânului nu are nimic ieșit din comun. Dimpotrivă, textul insistă pe condiția sa modestă: *„După înfățișare, arăta negustor dintre cei ce vântură lumea, din Lemberg până la cetatea de pe apă a Veneției. Avea un caftan căptușit cu piei de râs, - poate cam vechi și cam prăfos, precum obișnuiesc negustorii. La drum nici nu e bine să te îmbraci prea falnic, fiindcă te iau la ochi tâlharii și îți măresc prețul hangiii, - iar la obraz arăta cam slab - «zăcuse de friguri»; semăna întocmai unuia care a flămânzit în posturi fără voie".*

Narațiunea lui Adrian Maniu ne poartă în lumea alchimiștilor, al căror scop a fost găsirea „pietrei filozofale", adică a posibilității fabricării aurului și a dobândirii vieții eterne.

BDD-A21726 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:25 UTC)

Tema este larg răspândită în literatura universală, dar a fost prelucrată și într-o creație de tinerețe a lui Mircea Eliade, ***Cum am găsit piatra filosofală***. Mai târziu, cunoscutul istoric al religiilor va reveni asupra problemei și într-o incitantă lucrare teoretică, intitulată ***Făurari și alchimiști,*** din 1977.

Singura solicitare a meșterului este aceea de a i se construi un cuptor în care să fiarbă zgura, urmând ca el să se ocupe personal de strângerea ierburilor scumpe de care are nevoie. Promisiunile jupânului se dovedesc extrem de generoase: *„și ce nici n-a visat măria-sa o să vadă cu ochii și o să simtă în pungă”*. Voievodul se arată cu atât mai mulțumit cu cât primește asigurări că, pentru fabricarea metalului prețios, nu este nevoie de îndeplinirea unor cerințe oculte precum utilizarea sângelui de copil. Alchimistul se declară un discipol al lui Hermes care, în operațiunile pe care le întreprinde, nu recurge la ajutorul Necuratului. Cu toate acestea, personajul ține la acuratețea meșteșugului său, transformarea metalelor obișnuite în aur presupunând respectarea strictă a unui ritual secret. Pentru a demonstra valabilitatea spuselor sale, jupânul îi dăruiește voievodului o bucată de aur, pretinsă piesă de laborator, la fel de curată precum minereul exploatat din stâncă: *„Dar meșteșugul e meșteșug, ușor nu e. Privească însă măria sa cât de curat e aurul pe care-l dăruiesc pentru domnia-ta, fiindcă nu am ce face cu el; e curat așa cum crește în stâncă, dacă a văzut măria-ta cum răsare aurul, neprihănit de lumină, în fundul pământului”*. Prin falsa lui modestie și prin promisiunea unei opulențe grabnice, personajul reușește să cucerească încrederea voievodului. Făurarul afirmă că, în timpul lucrului, nu are nevoie de ispită lumească, mulțumindu-se cu lectura cărților sfinte. Asceza ajută la reușita demersului întreprins deoarece, în viziunea alchimiștilor, există o strânsă unitate între material și spiritual, între diferitele faze ale transmutației metalelor și dimensiunea spirituală la care a ajuns adeptul acestor practici. În cazul narațiunii lui Adrian Maniu, este ușor de observat că avem de-a face cu un impostor, preocupat să păstreze doar aparențele. În realitate, este vorba de un șarlatan care ignoră dimensiunea spirituală a meșteșugului său și care vrea doar să se îmbogățească pe seama unui domnitor credul. Personajul se dezice rapid de deviza alchimiștilor: *„Lege, lege, relege, ora, labora et invenies* (*Citește, citește, recitește, roagă-te, muncește și vei găsi*)”.

Misteriosul personaj mărturisește că s-a oprit tocmai la curtea voievodului deoarece aici a găsit o vână de pământ fermecat din care își pregătește prafurile miraculoase. Din confesiunile jupânului aflăm că acesta recurge la magie, unealta cu ajutorul căreia descoperă pulberea misterioasă necesară fabricării aurului fiind un toiag de alun, instrument eficient și împotriva șerpilor. Potrivit credințelor populare, bagheta, toiagul vrăjitorului și al solomonarului reprezintă un simbol al puterii si al clarviziunii. Nuiaua de alun servea odinioară la descoperirea izvoarelor și a minereurilor ascune. În mitologia greacă, fiul lui Apollo, Asclepios, era posesorul unei baghete magice cu vădite funcții taumaturgice. Dar iată cum sunt prelucrate aceste credințe de către Adrian Maniu: *„Află că m-am oprit la măria-ta numai fiindcă am descoperit aici, sub coasta râului, o vână de pământ fermecat, din care eu pregătesc prafurile mele. Îmi era foarte teamă că abia o să am de-ajuns cât să umplu haznaua domnească cu avuție; dar am scobit în mal cu toiagul meu de alun (bun și pentru șerpi) și am dovedit că ai atâta avuție de praf, că pot face aur pe săturate și pentru toată prostimea, numai să îngăduie luminăția-ta!”*

Inițial, există o diferență enormă între modestia jupânului și promisiunile extraordinare pe care acesta le face, ca și cum ar urma să aducă la curtea domnească un adevărat corn al abundenței. Entuziasmul voievodului sporește și mai mult atunci când, în cenușa de lângă cazanele care fierbeau bolborosind de luni de zile, se descoperă o mărgea de aur, asemănătoare cu nasturii de pe haina domnitorului. În ciuda aparențelor, micul obiect nu vine să legitimeze activitatea făurarului ci, dimpotrivă, întărește ideea că avem de-a face cu un șarlatan. Pentru alchimist, bucata de aur e doar un semn al eșecului: *„- E aur, dar din cel mai*

BDD-A21726 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:25 UTC)

slab. Am lepădat sămânța asta tocmai pentru că nu mă mulțumea. Altă dată, când nu izbutesc, am să arunc zgura mai departe. Cel mai bine ar fi să o risipim de pe pod în gârlă..."

În pofida asigurărilor, activitatea jupânului nu face altceva decât să golească și mai tare vistieria domnească. Drept consecință, voievodul ajunge să își amaneteze până și vechile odoare de preț. Mai mult, când meșterul solicită încă zece ocale de argint, el se vede obligat să sacrifice icoanele din paraclis în ideea că, ulterior, ele vor fi îmbrăcate în aur. Personajul știe să profite atât de lăcomia domnitorului, cât și de situația dificilă a acestuia în raport cu Poarta otomană. Faptul că pretinsul astrolog nu este decât un impostor se poate constata și din faptul că acesta nu folosește decât parțial ingredientele tradiționale ale alchimiștilor: sulful și mercurul, focul și apa. Potrivit științelor oculte, acțiunea sulfului asupra mercurului duce la apariția minereurilor. În ciuda unei întregi tradiții ermetice, jupânul lui Adrian Maniu nu transformă un metal comun (cum ar fi plumbul) într-unul prețios. În mod paradoxal, el aspiră să preschimbe un metal prețios, argintul, într-unul și mai prețios, aurul, cu ajutorul ierburilor magice. Argintul este un simbol al purității și al înțelepciunii, la care se renunță de dragul aurului, care, din cele mai vechi timpuri, a fost o întruchipare a perfecțiunii, a bogăției și a puterii.

Pe măsură ce curtea domnească se ruinează, condiția jupânului devine tot mai înfloritoare. Scriitorul insistă pe metamorfoza personajului ca urmare a noului său statut social: *„Iară jupânul nu se grăbește deloc. S-a osânzit, abia mișcă în anteriul de mătasă verde, cu care a fost dăruit în cinste, după ce s-a aflat în cenușă năsturașul de aur. Nu prea aleargă prin codru jupânul, trimite toată ziua un copil de casă, care îi aduce ierburile pentru tăria aurului, - și sunt tot buruieni de rând, pe care voievodul le cercetează în ascuns, după ce ispitește pe babe".*

Prelungită în mod excesiv, activitatea făurarului devine tot mai suspectă. Bătrânele încep să râdă de ierburile adunate pentru experimentul diabolic, deoarece constată faptul că este vorba doar de plante obișnuite, ce nu conțin puteri magice: roaibă, spânz, sunătoare, rușinea-țigăncii. Suspicios, vistiernicul începe să îl pândească pe jupân și conștientizează faptul că acesta a mințit. În locul miraculosului praf alburiu de care vorbește, el utilizează oase de câine culese de pe câmp, pisate într-o piuliță de gresie. Mai mult, pretinsul ascet începe să aibă tot mai pronunțate comportamente lumești. În loc să descânte metalul topit, el își petrece timpul în compania muierilor stricate, bea până la cântatul cocoșilor și plânge, anticipându-și parcă viitorul tragic. Adrian Maniu prelucrează credințele legate de condiția alchimistului în timpul făuririi aurului. Asceza cerută de ritual este abandonată, ceea ce duce la eșuarea demersului întreprins.

Lucrurile încep să ia o turnură dramatică în momentul în care meșterului i se aduce la cunoștință faptul că domnitorul are nevoie urgentă de o căldare de aur pentru a-i putea potoli pe cămătari. În locul bogățiilor promise, jupânul se arată gata să plătească tot ceea ce s-a cheltuit până la acel moment pe experimentul întreprins, dar nimic în plus. Pentru a dovedi cât este de prețuit, el îi arată voievodului scrisoarea craiului vecin, care îl invită să meargă la curtea lui. Mai ales că acesta nu se arată zgârcit la argint atunci când în locul lui va primi un metal și mai prețios.

Aflat la strâmtoare, alchimistul îi cere stăpânului său doar un singur lucru, răbdare, sub pretextul că transmutarea metalelor constituie un proces de durată:

„- Ce facem, vistiernice? (Pripa nu e bună...) Dumneata, jupâne, dacă ții la mine, o să mai rămâi, te rog frumos. Lasă supărarea și nu lua hotărârea la mânie, că nu e cu minte. Ce am spus e numai vorbă. Dar mă împunge și mă îmboldește nevoia.

- Știu, măria-ta, și nici eu nu mă gândesc să-ți mai cer bani, ci numai răbdare. Grâul, că e grâu, și îi trebuie o vară să se coacă, după ce a dat spic, - dar aurul? Gândește-te la aur, măria-ta, și ai răbdare, că de grăbit mă grăbesc eu".

BDD-A21726 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:25 UTC)

La un moment dat, vistiernicul lansează ideea că jupânul vrea să fugă cu averea domnitorului. Planul personajului diabolic este deconspirat de către una dintre cele șapte (cifră cu încărcătură magică) ibovnice ale sale. Adus legat cobză în fața voievodului, el afirmă că nu a vrut să fugă deoarece și-a lăsat în chilii cărțile și prafurile care, pentru el, valorează mai mult decât toate averile pământului. În plus, căldările fierb și acum în turn, gata să ofere bogăția promisă. Pentru a fi și mai convingător, jupânul afirmă că tocmai în acea noapte urma să toarne aurul principelui. Speriat de moarte, vicleanul personaj se hotărăște să se răzbune pe femeia care l-a trădat, în ciuda cadourilor scumpe pe care i le-a făcut. Drept urmare, el elaborează un plan diabolic. Personajul lansează ipoteza că, pentru a fabrica aur, nu ajung ierburile culese cu grijă, pulberea fermecată din oase de câine și ocalele de argint clocotitor. Pentru ca acest amestec să devină cu adevărat eficient, e nevoie de sânge omenesc. Drept consecință, cere să fie sacrificată tocmai cea care l-a denunțat. Aflat la strâmtoare, voievodul acceptă ideea jertfei umane, cu condiția să primească jumătate din aurul promis încă în acea noapte: *„- Măria-ta, e drept că noaptea aceasta o sortisem să săvârșesc o faptă grozavă, pentru care nu e chip de ispășire, dar acum, fiindcă mă sileşti, ți-o povestesc. Degeaba ai făcut semn călăului, – să mai aştepte până afli tot: aurul nu se face numai din ierburile pe care le-am cules cu grijă, că doară sunt cântărite şi alese cum trebuie, nu e îndestulătoare nici pulberea fermecată, ce se scoate din oase de câine (aici privi spre vistiernic, şi voievodul zâmbi cât ține-un fulger), ba nici ocalele de argint clocotitor nu au vreo putere să se preschimbe, cât nu sunt udate cu sânge omenesc…”*

Speriat că își poate pierde tronul, voievodul acceptă ideea jertfei creatoare. Nu îl mai deranjează nici posibilitatea recurgerii la magia neagră, ba mai mult, este gata să își vândă sufletul: *„Înțelege că îmi pierd țara, dacă nici la noapte nu izbutim! Haide în turn! Repede, cât mai repede! Oricum ar fi acuma, cu ajutorul legiunilor necurate, prin ucidere de muiere, sau cu vânzarea sufletului meu pentru chinurile de veci, nu-mi mai pasă! Fie cum vrei tu, dar acum, în noaptea asta, pentru că mâine... dacă mâine nu am măcar o găleată de aur, nici voievod nu voi mai fi. Cerşesc!”*

Finalul narațiunii ne plasează în plin fantastic. La aceasta contribuie ambiguitatea ce se menține asupra întâmplărilor, totul fiind prezentat din perspectiva unui observator îndepărtat al evenimentelor. Flăcările din turnul în care se fabrică aurul luminează întunericul, strigătul victimei sacrificate brăzdează noaptea, după care se aude pocnetul unui cazan ce sare în bucăți. Cu toate acestea, textul precizează faptul că voievodul și vistiernicul scăpă cu bine din straniul eveniment. În zori, străjile văd două stafii *„târând ca salahorii o albie de aramă, din care lumina un drug mare, încovoiat ca o felie de lună”*. Nu întâmplător, oștenii nu îndrăznesc să se apropie de cele două himere cu aspect terifiant. Când sosesc oștile păgâne după bănetul făgăduit, nu întâlnesc pe nimeni. În turnul alchimistului, dau peste oseminte umane carbonizate, dar nu găsesc avuții. Deoarece nu a plătit haraciul către turci, voievodul este mazilit în absență, în locul lui fiind ales un alt mare dregător. Ultima propoziție insistă pe dispariția vistiernicului, sugerându-se ideea că fostul domnitorul a fugit cu aurul: *„Sub pod, la râu, s-a fost găsit papucii vistiernicului…”* Merită să reținem și limbajul voit arhaizant, ceremonios utilizat de către scriitor, în măsură să sugereze atmosfera epocii.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

Caillois, Roger, ***Eseuri despre imaginaţie.*** În româneşte de Viorel Grecu, Prefaţă de Paul

Cornea, Editura Univers, Bucureşti, 1975.

Caillois, Roger, ***În inima fantasticului.*** În româneşte de Iulia Soare. Cuvânt introductiv

de Edgar Papu, Editura Meridiane, Bucureşti, 1971.

Dan, Sergiu Pavel, ***Proza fantastică românească***, Ed. Minerva, Bucureşti, 1975.

BDD-A21726 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:25 UTC)

Dan, Sergiu Pavel, ***Feţele fantasticului. Delimitări, clasificări şi analize***, Editura Paralela 45, Piteşti, 2005.
Evseev, Ivan, ***Dicţionar de simboluri şi arhetipuri culturale***, Editura „Amarcord", Timişoara, 1994.
Evseev, Ivan, ***Dicţionar de magie, demonologie şi mitologie românească***, Editura Amarcord, Timişoara, 1997.
Fabre, Jean, ***Le miroir de sorcière. Essai sur la litterature fantastique,*** Jose Corti, 1992.
Todorov, Tzvetan, ***Introducere în literatura fantastică***, traducere de Virgil Tănase, prefaţă de Al Sincu, Ed. Univers, Bucureşti, 1973.

BDD-A21726 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:25 UTC)